

A verbalizált fájdalom könyve
Áfra János *Glaukóma* című verseskötetéről

Áfra János első verseskötete nem elhamarkodott pályakezdés. A Borbély Szilárd, a kortárs középnemzedék paradigmatisztikus szerzőjének tanítványaként és követőjeként ismertté vált fiatal költő fegyelmezett rendszerben, hatszor tíz versből álló ciklusokba rendezve adta közre *Glaukóma* című bemutatkozó kötetét. Borbély Szilárd szenvedés-líráján túl talán, még ha inkább áttételesen is, de Kemény István az, aki Áfra János költészetére markáns hatást gyakorolt, e hatások nyomán pedig egy pályakezdő költőhöz képest meglehetősen érett, nagy erudícióval és költői erővel megszólaló, kemény tapasztalatokról tanúbizonyságot tevő költészet született.

A hatszor tíz vers alapélménye, akár csak legtöbb esetben Áfra János mesterénél, Borbély Szilárdnál is nem más, mint az elfojtott, ám emlékezet-folyam formájában ugyanakkor mégis elő-előtörő fájdalom. A fájdalommal, mint alapélménnyel persze önmagában még nem sokat mondtunk el egy fiatal szerző versvilágainak milyenségéről, az már azonban mindenképpen valamiféle irányt mutathat a mindenkori olvasónak, ha azt állítjuk: nem valamiféle konkrét fájdalomról, meghatározható traumatikus élményről van szó, sokkal inkább versekbe párolt fájdalom-rétegekről, mely az egész létezés minden lehetséges fizikális és spirituális fájdalmát magában foglalja. E rétegek a ciklusokon keresztül fokozatosan, tudatosan adagolva bomlanak ki, a költő kíméletlen, ugyanakkor halálpontos testi-lelki önboncolásának keretében.

A *Glaukóma* hat versciklusa gyakorlatilag olvasható egy laza családtörténeti narrációként is. Az első, *Nincs más hátra* című egység mintha a születésről és a szülési fájdalomról adna számot, bár a versekben megszólaló lírai alany és a megszólított szubjektum kiléte Áfra Jánosnál szinte sohasem egyértelmű:

VÁR FÖLÉ

kipöckölöm, formára

simítom, kitámasztom

*ékekkel, mint építkezésen
kőműves az oszlopokat,
cérnára fűzöm, ő kikötözi,
én pedig papírból darut
hajtogatok neki, eldobom,
hogy mikor majd vissza-
fele esik, kitalálja hozzá
szépen az emlékeket*

– olvashatjuk a nyitó ciklus egyik rövid versét, melyből szinte csak a fojtott fájdalom, valamint a lírai beszélő és az általa említett személy közötti feszült, tisztázatlan viszony derül ki egyértelműen. A második, *Pillanat félre* című ciklus immár a kisgyermekkor laza narrációjaként értelmezhető, a harmadik, *A torzulás íve* című egység pedig a kamaszkor fájdalmait beszéli el áttételesen, versről versre váltakozó nézőponttól:

*„mert arra gondolok, ahogy darabokban
távoznak belőlem a húscsapatok, minden
csonkka a keresztbe tört porcok,
megszakad még a ..., megszakad,
minden mondatomban,
fiam”*

– szól minden bizonnyal az immár halott apa perspektívájából a költői beszélő a *Belső horizont* című versben, gyakorlatilag önmagát, a fiút szólítva meg, nem máshonnan, mint a túlvilágról. Állandóan váltakozó nézőpontokból, ám mégis ugyanaz a történet kerül elbeszélésre, mintha a beszélő szinkronizálna a családtagokat, utólag tudósítva azok testi-lelki szenvedéseiről. A kötet negyedik, *Megemelt égbolt* címet viselő ciklusa a nagykamaszkort, a gimnazista éveket, az első szerelmi csalódásokat és hasonló traumákat beszél el, ugyancsak versről versre váltakozó nézőpontokból, mégsem szereplíráként nyilatkozva meg. Bárki is az, aki látszólag az adott versben *beszél*, ugyanazt a közös fájdalmat verbalizálja, a lírai alany pedig szinte kollektív személyiséggé aprózódik, hol ennek, hol annak a személynek a bőrébe bújva, mégis egységes és következetes marad.

NEGATÍV JELENLÉT

*a világbéke és a világvége
között a különbség mindössze
egyetlen hang és egy zönge,
fontolgatja, mikor belefekszk
a szkennnerbe, azzal kísérletezik,
a retina néhány szempillantásra
kiég-e, mert még csak az lenne
fehérebb, ha oldalakhoz kötnék
a nyelvét, ő már előre látja,
fejbe tapossák, vagy lelógatják,
de összes feje körül hártya*

A kötet vége felé egyre inkább felerősödnek az orvosi metaforák, a fizikális értelemben vett szenvedésre, implicit módon talán konkrétan a rákbetegségre vagy valami hasonló, a versek sugalmazása szerint végzetes kórra történő utalások. Nem állapítható meg, szülő, testvér, barát, vagy maga a költői beszélő-e az, aki szenved, vagy pusztán más helyett beszél és elbeszél – Áfra János az esetek többségében nyitva hagyja az olvasó előtt a kérdést, s talán egy ponton túl nem is a beszélő személyének megállapíthatósága vagy megállapíthatatlansága a versek lényegi vonása. A verbalizált fájdalom és annak különböző rétegei, megnyilvánulási formái egyre inkább előtérbe kerülnek a konkrét személyekhez vagy esetleges életrajzi eseményekhez képest, sokszorosán kódolt, ám ennek ellenére mégis világos üzenetet hordozó szövegeket állítva elő.

Az ötödik, *Liften a repedés* című ciklus immár a fiatal férfikor verseit tartalmazza, s a fizikai szenvedés láttatása, az orvosi, valamint testi érzékeléssel kapcsolatos metaforák dominanciája tovább erősödik. Áfra János kötetének beszélőjét talán éppen a fájdalom végletes megélése és verbalizálásának képessége avatja felnőtté, férfivé, mintha a versek egyfajta kényszerű, szinte szavakba önthetetlen módon fájdalmas beavatási szertartás leírásaként olvastatnák magukat, egyúttal valamiféle szakrális jelleget, szent szövegekre emlékeztető erőt is kölcsönözve a kötetnek. Erről tanúskodik példának okáért a *Protézis* című vers zárata is:

*„ujjain bordóra vált a bőr, alkatrészeim
csontra feszülnek, még nem tudja,*

*hogy lábszáramon az inszalagok
platinára tapadnak fémtérdtől lefelé,
majd máskor azt mondom, „luxus-
kocsi ára bennem”, de a most
még ennél is értékesebb”*

A műtét során a testbe applikált idegen elem, mely ugyanakkor életmentő eszközként is funkcionál, egyúttal a világtól és a többi szubjektumtól való teljes elidegenedés élményét is implikálja. A kötet utolsó versei mintha az *Unheimliche*, a teljes számkivetettség és otthontalanság tájairól szólnának meg, s egyre inkább értelmezhetőek a lélek kopár, minden felülkerekedő fájdalommal terhelt közegéből kiszűrődő belső monológokként, mint konkrét helyhez, időhöz vagy személyhez köthető tudósításként. A konkrétumok fokozatosan elvesznek, a látótér, miként arra a kötet címe: *Glaukóma*, azaz *zöldhályog*, egy, akár a látás teljes elvesztését okozó szembetegség elnevezése is utal. Áfra János verseiben egyre inkább szűkül a lírai beszélő látótere, az átélt egyéni és kollektív fájdalom egyre inkább elvakítja, a világot már csupán e konkrét és absztrakt zöldhályogon át képes látni, épp ezért fokozatosan befelé fordul, önmegszólítást folytat, a versbeszéd pedig valamiféle meghatározatlan, belső, üres térbe szorul vissza.

A *Glaukóma* utolsó, *Nem készül* címet viselő szerkezeti egysége immár sokkal inkább belső monológokból álló végső számvetés, semmint helyzetleírás, tudósítás, narratív módon megszólaló család- vagy élettörténeti versfolyam. A narráció a kötet végére szinte teljesen kiiktatódik, a hol és a mikor másodlagossá válik, csupán egy fájdalom és szenvedés által dominált, időtlen tér marad a lírai beszélő számára. Olyan időtlen tér, ahol azonban megtanulja elviselni a fájdalmat, megtanul vele együtt létezni – együtt létezni a veszteség fájdalmával, a betegség fájdalmával, a létezés fájdalmával. A kör tehát bezárul, miként arra az első versciklusra visszautaló, *Nincs más hátra* című záróvers is utal:

*„megfogyatkozott a kint világossága,
a bent sötétsége, kissé eltávolodva
az embertől, máris végtelenül
messzire kerülünk tőle, itt minden
csak az, aminek éppen látszik,
de ha már nincs vágy, nincs
minek kielégülnie”*

A *Glaukóma* zárata olvasható egyfajta teljes rezignációként, a fájdalomba való beletörődésként, de akár a vágyakról, a létezésről való lemondásként is. Persze nem feltétlenül implicál a vers valamiféle konkrét, fizikális értelemben vett halált, sokkal inkább sejteti a teljes kiüresedést. Hiszen a beszélő hangja immár olyan tájakról szól hozzánk, ahol nincs igazán értelme a tér és az idő kategóriáinak, így talán a fizikai értelemben vett életnek sem. Az pedig, ha a lírai alany látszólag immár a teljes létezésről lemond, s egy olyan térben találja magát, ahol már a fizikai lét kategóriái sem bírnak tovább értelemmel, talán nagyobb drámai erővel bír, mint a konkretizálható biológiai értelemben vett halál.

Áfra János első verseskötetének lírai erejét megítélésem szerint éppen az kölcsönzi, hogy a költő nem valamiféle eltúlzottnak látszó pátosszal fogalmazza meg mondanivalóját, az általános fájdalom mindent átható élményét, hanem elfojtottan megnyilatkozó, fegyelmezett versszövegekbe párolva, mondhatni alapvetően halkszavúan. Érdekes megnyilvánulási formája a lírai beszédmódnak Áfra János költészetében, hogy a szerző verseiben nem igazán használ központosítást, ettől a rövid és / vagy közepes hosszúságú szövegek mintha szabadon, ugyanakkor mégis jól kimért, szűk mederben áradnának, erősen leszabályozott tudafolyamonként. Nem kontrolltalanul rázúdítják a fájdalmat a mindenkori olvasóra, hanem mesteri precizitással, orvosi pontossággal adagolják azt, megfelelő arányérzékkel. Egy első kötettel pedig a szerkesztési technikák sebészi pontossága csodákat művelhet, nem csupán az egyes versszövegek esztétikai színvonalát megerősítve, hanem egyúttal szerves, működőképes lírai szövegrendszerbe szervezve őket.

A fiatal költő megítélésem szerint jól beleilleszthető abba a talán kissé pontatlanul, ám valamennyire mégis találóan *neo-szenzibilitás*nak nevezhető kortárs lírai áramlatba, amelyhez a József Attila Kör körül csoportosuló fiatal költők is sorolhatóak, többek között a generáció olyan ígéretes képviselői, mint Deres Kornélia, Ayhan Gökhan, Ughy Szabina, Szabó Marcell vagy éppen Lázár Bence András. Talán áttételesen még a Telep-csoport hatása is megfigyelhető Áfra János költészetében, azonban sokkal inkább elrugaszkodik tőle a Borbély Szilárd és Kemény István-féle irodalomtörténeti vonalat követve, mint fent említett nemzedéktársai. Összességében elmondható, hogy Áfra első kötetében már ott rejlik egy majdani markáns, jelentős, önálló költő hang ígérete, amely már most, a pályakezdés szakaszában is sokkal határozottabban elkülönöződni látszik a költőt idősebb szerzők által hatások egyvelegétől, még a Borbély Szilárddal való erős mester-tanítványi viszony ellenére is, mint az a kortárs fiatal költőgeneráció jeles képviselőinek többsége esetén megfigyelhető.

(Budapest, JAK-PRAE.HU, 2012, 100 oldal, 1490 Ft)